

Využití wiki systémů ve vědě a vědecké komunikaci

Lucie Sakaštrová

Ústav informačních studií a knihovnictví

Filozofická fakulta, Univerzita Karlova v Praze

Postprint původní studie:

SAKAŠTROVÁ, Lucie. Využití wiki systémů ve vědě a vědecké komunikaci. *ITlib : informačné technológie a knižnice*. 2010, roč. 14, č. 04, s. 11-24. Dostupné též z WWW: <http://www.cvtisr.sk/itlib/itlib104/sakastrova.htm>. ISSN 1335-793X (Print). ISSN 1336-0779 (Online).

Abstrakt

Příspěvek je věnován otázkám využití wiki systémů ve vědě a vědecké komunikaci se zaměřením na problematiku kvality informací ve wiki systémech a z toho odvozené možnosti jejich využití v oboru knihovny a informační vědy. Úvodní část se zabývá úvodem do proměn vědecké komunikace na přelomu století, vymezením termínu wiki a rozбором nejvýznamnějších vlastností wiki systémů. Následující část je věnována otázkám a možnostem řízení kvality informací a znalostí ve wiki systémech. Na příkladu modelu a nástrojů řízení kvality v konkrétním wiki systému – otevřené encyklopedii Wikipedii – je stručně představena jedna z efektivních možností řešení problematiky kvality a spolehlivosti informací a znalostí ve wiki systémech. V další části jsou načrtnuty čtyři základní úrovně možností využití wiki systémů ve vědě obecně doplněné vybranými příklady jejich již existujících realizací. Následuje část vycházející z části předchozí zaměřující se na možnosti a existující realizace využití wiki systémů v oboru knihovny a informační vědy. Závěrečná část poskytuje shrnutí všech nashromážděných poznatků a závěrů vyplývajících z částí předchozích.

1 Úvod – proměny vědecké komunikace na přelomu století

Tradiční formy **ústní** i **písemné** komunikace ve vědě jsou staré jako věda sama. S nástupem internetu a multimediality se však tradiční ostře vymezené role ústní a písemné komunikace začaly postupně **stírat**. V prostředí internetu nečiní žádný problém písemnou formu komunikace smysluplně doplňovat nebo přímo dynamicky nahrazovat i složkou mluvenou či naopak. Díky prostředkům, jako jsou např. chat nebo instant messaging¹, lze komunikovat v reálném čase a bezprostředně tak reagovat na aktuální obsah sdělení komunikačního partnera. Tím tato forma komunikace nabírá spíše charakteristik komunikace ústní, nehledě na to, že ji lze např. prostřednictvím webové kamery obohatit i o složku obrazovou a hlasovou. Díky tomu lze kromě složky písemné současně vnímat nejen složku mluvenou, ale případně i mimoslovní (mimika, gestikulace, popř. tón hlasu apod.), podobně jako u ústní komunikace tváří v tvář.

Některé formy tradiční ústní nebo písemné vědecké komunikace se, kromě **proměny média**, v elektronickém prostředí nijak výrazně nemění. Patří sem elektronické knihy, časopisy a další typy publikací, které, kromě toho, že jsou nově dostupné v elektronické podobě prostřednictvím internetu, zachovávají tradiční procesy zveřejňování vědeckých informací, jako je vydavatelský proces, recenzování obsahu předem odborníky, zpoplatněná dostupnost apod. Podobně se situace příliš nemění ani u ústních forem, jako je přednáška,

rozhovor nebo diskuse, ani u dalších písemných forem, jako je např. korespondence. A i když se tak mění zejména rychlost, náklady na distribuci a dynamika nezávislosti komunikace na fyzické lokaci zúčastněných komunikujících, principy typické pro tradiční prostředí zůstávají víceméně zachovány. Co je významně nové, je tak pouze požadavek na vědce umět se v těchto zdrojích zorientovat a naučit se s nimi efektivně pracovat i v elektronickém prostředí internetu.

Výraznější změna ve formách a zejména principech vědecké komunikace tak přichází spíše až s nástupem **otevřeného přístupu**² v 90. letech 20. století a následně i **webu 2.0**³ v 1. desetiletí 21. století. V prostředích, které je podporují, už nedochází pouze ke změně média nebo rychlosti publikování, ale často i k redefinování klíčových pojmů, jako jsou otázky autorství, evaluace vědeckých publikací či dostupnosti vědeckých informací. Kromě volně dostupných elektronických časopisů a webových stránek jednotlivců či institucí vzniká řada otevřených digitálních archivů či knihoven vymezených tematicky či institucionálně a fungujících na principu **auto-archivace**. Díky tzv. „zelené politice“ komerčních vydavatelů, která auto-archivaci vlastních kopií publikovaných dokumentů (preprintů nebo posprintů) podporuje, dochází i k **podpoře přístupnosti** vědeckých dokumentů [BRATKOVÁ, 2006]. Otevřený přístup kromě toho dále nabízí alternativu i pro ty autory, jejichž příspěvky jsou vlivem informační exploze a nárůstu počtu nabízených příspěvků redaktory recenzovaných časopisů odmítnuty, na což ve svém příspěvku o silných a slabých stránkách recenzního řízení poukazuje J. Audy [AUDY, 2007].

V prostředích podporujících otevřený přístup a principy webu 2.0 se kromě pojetí vydavatelského procesu mění i pojetí autorství, evaluace a **kritérií kvality** jednotlivých děl. Jestliže v tradičním prostředí je kvalita posuzována např. podle počtu citací příslušného článku, časopisu či autora, v prostředí kolektivně tvořených děl webu 2.0, které stírají tradiční role autorů a uživatelů, lze měřit počet citací pouze konkrétní stránky nebo díla jako celku, ale už ne počet citací konkrétního autora či jeho afiliace. Jestliže v tradičním prostředí může být kvalita posuzována prostřednictvím jednorázového recenzního řízení jednotlivcem, v prostředí kolektivně tvořených děl je recenzní řízení prováděno průběžně větším množstvím velmi různorodých posuzovatelů. Do popředí zájmu z hlediska kvality tak, namísto počtu citací nebo názorů erudovaných jednotlivců, vstupují spíše charakteristiky, jako je počet editujících autorů, celkový počet editací, počet komentářů nebo diskusních příspěvků, stáří příspěvku či datum a čas jeho poslední editace apod.

Mezi nejvýznamnější nástroje webu 2.0, jejichž obsah je tvořen kolektivně a které tak nabízejí nové formy a možnosti vědecké komunikace i jejího hodnocení, patří i **wiki systémy**, na které je tento příspěvek zaměřen. V dalších částech textu tak budou podrobněji představeny jejich základní vlastnosti včetně představení modelu a nástrojů řízení kvality ve wiki systémech na příkladu otevřené encyklopedie *Wikipedie*. Opomenuto nezůstane ani načrtnutí základních možností využití wiki systémů ve vědě a vědecké komunikaci obecně i přímo v oboru knihovní a informační vědy.

2 Vymezení termínu wiki

Definice a vymezení termínu **wiki** již v současnosti v autorizovaných i neautorizovaných zdrojích existuje celá řada. Jednu co do rozsahu i obsahu poměrně uspokojivých definic nabízí např. anglická verze encyklopedie *Wikipedie*, kde je termín wiki definován jako „Webové sídlo umožňující jednoduché vytváření a editaci neomezeného počtu vzájemně propojených webových stránek pomocí značkovacího jazyka nebo textového WYSIWYG⁴ editoru prostřednictvím webového prohlížeče“ [Wiki, 2010, In *Wikipedia*]. Podobnou definici uvádí i oborový slovník *ODLIS*, který definuje význam termínu wiki jako „Webovou aplikaci, která, podobně jako internetové fórum, umožňuje uživatelům přidávat obsah do kolaborativně

tvořeného hypertextového webového zdroje (kolektivní autorství) a zároveň dovoluje ostatním uživatelům tento obsah editovat (otevřené editování)“ [Wiki, 2010, In REITZ, Joan M.].

Definice obsažená v encyklopedii *Webopedii* kromě vymezení termínu wiki zahrnuje i vymezení zvláštností wiki oproti **blogům**: „Kolaborativní webové sídlo vytvářené permanentní kolektivní prací mnoha autorů. Wiki, podobné svou strukturou a logikou blogům, dovolují editace, úpravy a mazání obsahu webových stránek prostřednictvím rozhraní prohlížeče komukoliv, a to včetně editace, úprav nebo mazání obsahu vytvořeného předchozími autory. Naproti tomu blogy, jejichž autorem je obvykle jednotlivec, návštěvníkům k originálnímu obsahu vytvořenému jejich autorem dovolují pouze přidávat obsah typu komentářů, nikoliv jej modifikovat“ [Wiki, 2010, In *Webopedia*]. Podobně wiki, tentokrát vůči **internetovým diskusím**, vymezuje i definice wiki v české verzi *Wikipedie*: „Wiki je označení webů (nebo obecněji hypertextových dokumentů), které umožňují uživatelům přidávat obsah, podobně jako v internetových diskusích, ale navíc jim také umožňují měnit stávající obsah“ [Wiki, 2010, In *Wikipedie*].

Naproti tomu, definice wiki obsažená např. v online verzi encyklopedie *Britannica*, vzhledem ke své stručnosti a strohosti, zvláštnosti wiki oproti jiným moderním internetovým zdrojům prakticky nevystihuje: „WWW sídlo, do nějž mohou zasahovat a přispívat jeho uživatelé“ [DENNIS, 2010]. O něco lépe, i když taktéž ne zcela vyhovujícím způsobem, definuje wiki i *Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy*, která alespoň akcentuje **dvojí význam** termínu wiki: „1. Vzájemně propojené webové stránky, které jsou přístupné uživatelům přes webový prohlížeč a jejichž aktuální obsah mohou uživatelé doplňovat a obměňovat prostřednictvím tohoto prohlížeče. Kdokoli může vložit nový záznam a kdokoli jiný jej může měnit. 2. Software umožňující tvorbu webových stránek typu wiki“ [HAVLOVÁ, 2003].

Následující text se bude wiki zabývat pouze z hlediska prvního významu, tj. coby vzájemně propojenými webovými stránkami, jejichž obsah může být vytvářen i měněn kýmkoliv. Pro označování komplexů takových stránek bude shodně používáno termínu **wiki systémy**.

3 Nejvýznamnější vlastnosti wiki systémů

Mezi nejvýznamnější a nejkontroverznější vlastnost wiki systémů vyplývající z výše uvedených definic patří fakt, že jejich obsah může být, na rozdíl od jiných systémů vzájemně propojených webových stránek, měněn nejen kdykoliv a odkudkoliv, ale také kýmkoliv. Tím dochází ke stírání rozdílů a hranic nejen mezi autory a uživateli (uživatelé mohou být současně autory a naopak), ale též ke stírání hranic mezi odborníky a laiky. V případě wiki systémů, ale i jiných nástrojů **webu 2.0** „fungujících na principu síťovosti a architektuře spolupráce, díky čemuž dochází ke zkvalitňování jejich služeb úměrně s růstem počtu jejich uživatelů“ [O'REILLY, 2005], se tak namísto rozdělení osob kooperujících v rámci jejich virtuálních komunit a tvořících tak virtuální sociální sítě nabízí spíše rozdělení na **aktivní uživatele** (uživatelé, kteří reálně přispívají do obsahu nebo jej mění) a **pasivní uživatele** (uživatelé, kteří si obsah pouze čtou, vyhledávají, prohlížejí apod.)⁵. Nicméně ani v tomto případě nelze vymezit ostrou hranici mezi těmito dvěma základními typy uživatelů, protože samozřejmě existuje celá řada uživatelů wiki systémů i jiných nástrojů webu 2.0, kteří v jejich rámci zastávají zároveň jak pasivní, tak i aktivní role.

Podobně je tomu i v otázce **odbornosti** uživatelů wiki systémů. Zatímco v tradičních podmínkách komunikace vědeckých informací od autora (a zároveň odborníka) k uživateli (odborníkovi nebo laikovi) prostřednictvím zprostředkujícího článku v podobě nakladatele nebo vydavatele bylo prakticky nemyslitelné, aby byl autorem odborného textu laik, pro řadu

wiki systémů může být neodbornost jejich uživatelů nejen typická, ale případně i žádoucí, a to jak pasivních, tak aktivních. Výhodou zapojení laických uživatelů do procesu generování odborných informací a znalostí tak může být jakési obohacení do jisté míry uzavřeného vědeckého výzkumu a obsahu o nezaujatý pohled zvenčí, tedy o jakýsi proces **demokratizace a laicizace přístupu**⁶ nejen k vědeckým výsledkům, ale již k informacím a znalostem doprovázejícím tvorbu těchto výsledků. Rozdíl mezi wiki systémy a jinými nástroji webu 2.0 (ale i zdroji volně dostupných internetových obsahů obecně) tak spočívá zejména v tom, že v případě wiki systému je uživatel (a případně i spoluautor) jejich informací vtažen do procesu sdílení obsahu nejen až v okamžiku jeho zveřejnění prostřednictvím zpětné vazby, ale již v procesu jeho vytváření. Průběh, jakož i výsledky, takového vytváření tak může svým působením dynamicky ovlivňovat průběžně, nikoliv pouze zpětně.

Na první pohled by se mohlo zdát, že cíle zapojení prakticky kohokoliv do procesu vytváření a ovlivňování výsledků, ať už v podobě obsahů nebo jiných výsledků, již bylo dosaženo prostřednictvím **virtuálních diskusních skupin**. Nicméně při bližším zkoumání problematiky nelze nedospět k zásadním rozdílům mezi wiki systémy a diskusními skupinami, které je třeba při rozhodování o upřednostnění využívání wiki systému či virtuální diskusní skupiny brát v potaz. A tak zatímco v případě diskusní skupiny lze nový příspěvek pouze přidat k příspěvkům předcházejícím, u wiki systému lze rovnou předcházející příspěvky, např. pokud se jedná již o starou, neplatnou nebo chybnou informaci, rovnou smazat a nahradit příspěvkem s informací novější, lepší, přesnější apod. Výhodou nahrazení předcházejícího příspěvku rovnou novým je **eliminace redundance** – uživatel není zahlcován množstvím předcházejících, již třeba starých a neplatných informací, nevýhodou pak ztráta přehlednosti o vývoji řešení problému, který zachovávají diskusní skupiny tím, že staré příspěvky neodstraňují, ale pouze k nim přidávají nové. Nicméně wiki systémy problém ztráty přehlednosti o vývoji řešení problému řeší alespoň tím, že tento vývoj zachycují v rámci doprovodných obsahů v podobě **diskusních stránek a historií verzí svých stránek** (podrobněji v části 4.3.1, „Historie stránky“ a „Diskusní stránka“). Jejich prostřednictvím lze všechny předcházející verze příslušné stránky, jakož i diskuse uživatelů o obsahu stránky, ke které se váží, kdykoliv zpětně dohledat a dříve smazané informace tak případně i obnovit.

Mezi hojně diskutované problémy wiki systémů, vzhledem k faktu, že do nich může nejen přispívat, ale i měnit již stávající obsah víceméně každý, dále samozřejmě patří i rizika související s nestabilitou, nedůvěryhodností, neověřitelností, inkonsistencí a tím pádem i pochybnou **kvalitou** jejich obsahů. Tyto problémy však, vzhledem k velmi specifickému charakteru wiki systémů oproti tradičnějším zdrojům a nástrojům generování obsahů, zejména jejich dynamice, nelze řešit tradičními modely řízení kvality, jako např. kontrolou každé jednotlivé změny v obsahu wiki systému nějakou vyšší autoritou s rozhodovací pravomocí. Na druhou stranu, ponechání jakéhokoliv (wiki) systému úplně bez mechanismů kontroly a řízení kvality by nepochybně dříve či později mohlo, namísto snahy o proces generování obsahu, vyústit spíše v anarchii a chaos.

4 Model a nástroje řízení kvality ve wiki systémech (na příkladu *Wikipedie*)

V následující části textu bude na vybraných příkladech nástrojů řízení kvality v otevřeném wiki encyklopedii *Wikipedii* (<http://www.wikipedia.org/>) krátce představen netradiční, nicméně, vzhledem k výsledkům jejího základního cíle (kolektivní generování encyklopedických znalostí), též úspěšný model řešení a řízení kvality ve wiki systémech. Příklady se pro zjednodušení vztahují převážně k české jazykové verzi *Wikipedie*, nicméně obdobné nástroje existují i v jiných jazykových verzích. Model řízení kvality ve *Wikipedii* lze

chápat i jako jeden z možných vzorů řešení a řízení kvality procesů a obsahů wiki systémů obecně.

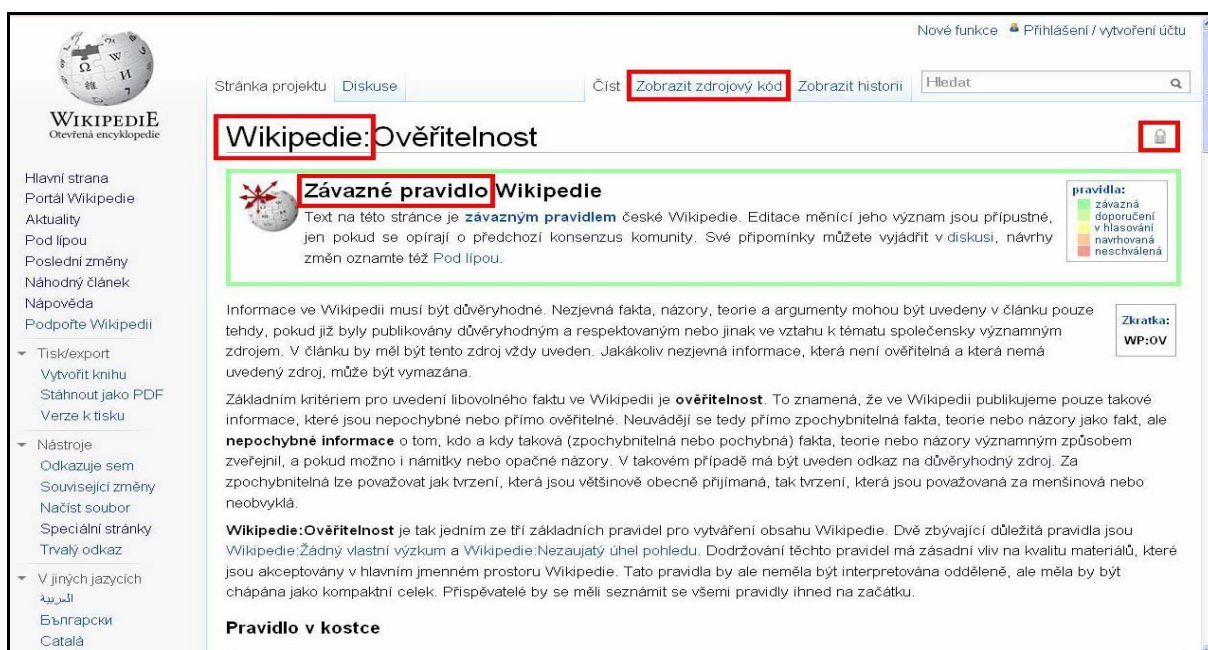
Nástroje řízení kvality ve *Wikipedii* lze pracovně, i když ne zcela ostře, rozdělit na preventivní a následné, popřípadě hybridní.

4.1 Preventivní nástroje řízení kvality

Mezi preventivní patří zejména nápověda a dokumentace, pravidla, kategorizace aktivních uživatelů podle přidělených práv, stránka „Pískoviště“, stránka „Potřebuji pomoc“ a nástroj „Adopce“.

4.1.1 Nápověda a dokumentace

Stránky obsahující informace o *Wikipedii* samotné jsou v rámci jejího obsahu reprezentovány komplexem stránek určených pro nápovědu a dokumentaci. Stránky určené pro nápovědu jsou zařazovány do jmenného prostoru uvozeného návestím Nápověda:, stránky určené pro dokumentaci pak do jmenného prostoru uvozeného návestím Wikipedie: (viz Obr. 1). V české *Wikipedii* se role obou těchto jmenných prostorů prozatím stírají a jejich rozdělení je tak značně neostře [*Wikipedie*, Wikipedie:Jmenný prostor, 2010].

Obr. 1. Ukázka stránky dokumentace (viz návestí Wikipedie:), dlouhodobě polo-zamčené stránky (viz ikona zámku v pravém horním rohu) a závazného pravidla na příkladu pravidla „Ověřitelnost“ v české verzi *Wikipedie* (dostupné z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Wikipedie:Ověřitelnost>, snímek pořízen 2010-11-21).

4.1.2 Pravidla

Pravidla *Wikipedie* slouží k podpoře spolupráce jejích aktivních uživatelů. Vznikají na základě konsensu v diskusi. Očekává se snaha je dodržovat, ne však za každou cenu. Hlavním kritériem posuzování je vždy prospěch celého projektu. Podle stupně důležitosti se dělí na závazná pravidla (viz Obr. 1) a doporučení [*Wikipedie*, Wikipedie:Pravidlo Wikipedie, 2010].

4.1.3 Kategorizace aktivních uživatelů podle přidělených práv

V české verzi *Wikipedie* existuje celkem patnáct uživatelských kategorií dělených podle přidělených práv (http://cs.wikipedia.org/wiki/Speciální:Seznam_uživatelských_práv).

Nejvýznamnější kategorií uživatelů z hlediska řízení kvality je kategorie správců⁷. Uživatelé s právy správců jsou uživatelé, kterým byl povolen přístup k různým „údržbářským“ činnostem, jako je mazání a zamykání stránek, vrácení změn, zablokovávání a odblokovávání uživatelů, skrývání vandalismu apod., neboť jsou považováni za důvěryhodné uživatele. Ani tak však nejsou žádnou zvláštní autoritou a jsou rovni každému jinému uživateli co se týče práv i zodpovědnosti [Wikipedie, Wikipedie:Správci, 2010].

4.1.4 Stránka „Pískoviště“

„Pískoviště“⁸ (<http://cs.wikipedia.org/wiki/Wikipedie:Piskoviste>) je cvičná stránka určená pro experimenty s editováním, aniž by byl narušen samotný obsah *Wikipedie* [Wikipedie, Wikipedie:Pískoviště, 2010]. Slouží tak jako určitá prevence poškozujících zásahů do *Wikipedie* způsobených spíše neúmyslně nezkušenými a experimentujícími uživateli.

4.1.5 Stránka „Potřebuji pomoc“

I stránka „Potřebuji pomoc“ (http://cs.wikipedia.org/wiki/Wikipedie:Potrebuji_pomoc) v české verzi *Wikipedie* slouží zejména nezkušeným uživatelům. Obsahuje souhrnné informace o tom, koho a jak kontaktovat v případě problémů, a dává zejména novým a nezkušeným uživatelům možnost zanechávání dotazů všeobecného charakteru [Wikipedie, Wikipedie:Potřebuji pomoc, 2010].

4.1.6 „Adopce“

Anglická verze *Wikipedie* z hlediska preventivních nástrojů řízení kvality od září 2006 nabízí i možnost zkušenějších uživatelů „adoptovat si“ nové a nezkušené uživatele, které tímto způsobem mohou doprovázet na cestě pochopení a ovládnutí alespoň základních principů a pravidel fungování *Wikipedie* [Wikipedia, Wikipedia:Adopt-a-User, 2010]. Pomáhá tak minimalizovat zbytečné chyby způsobené neznalostí uživatelů z řad začátečníků.

4.2 Následné nástroje řízení kvality

Mezi následné nástroje řízení kvality ve *Wikipedii* lze zařadit zejména nástroje, doporučení a procesy řešení konfliktů, jako jsou vyjednávání, mediace nebo arbitráž. Dále sem patří možnost blokování uživatelů nebo mazání vybraných stránek.

4.2.1 Vyjednávání, mediace, arbitráž

Konflikt lze v rámci *Wikipedie* řešit nejprve prostřednictvím vyjednávání, a to buď průzkumem názorů, žádostí o komentář nebo zapojením třetí strany. Podobný je i proces mediace. Jedná se o dobrovolný proces, kdy se strany sporu dohodnou na třetí osobě v podobě prostředníka, který by měl pomoci dosáhnout obecně přijatelné dohody. Posledním stupněm řešení konfliktů ve *Wikipedii* je arbitrážní výbor, což je komise zvolená obecným hlasováním aktivních uživatelů. O arbitráž je zároveň nutné předem požádat [Wikipedie, Wikipedie:Řešení konfliktů, 2010; Wikipedie, Wikipedie:Žádost o arbitráž, 2010].

4.2.2 Blokování

Blokování je způsob, jak znemožnit nevhodně se chovajícím uživatelům možnost editování. Žádné jiné funkce a možnosti uživatelů jím omezeny nejsou. Používá se zejména pro boj s vandalismem nebo řešení nepřijatelných (vulgárních, urážlivých apod.) uživatelských jmen. Blokovat uživatele mohou pouze uživatelé s funkcí správců [Wikipedie, Wikipedie:Blokování, 2010].

4.2.3 Mazání

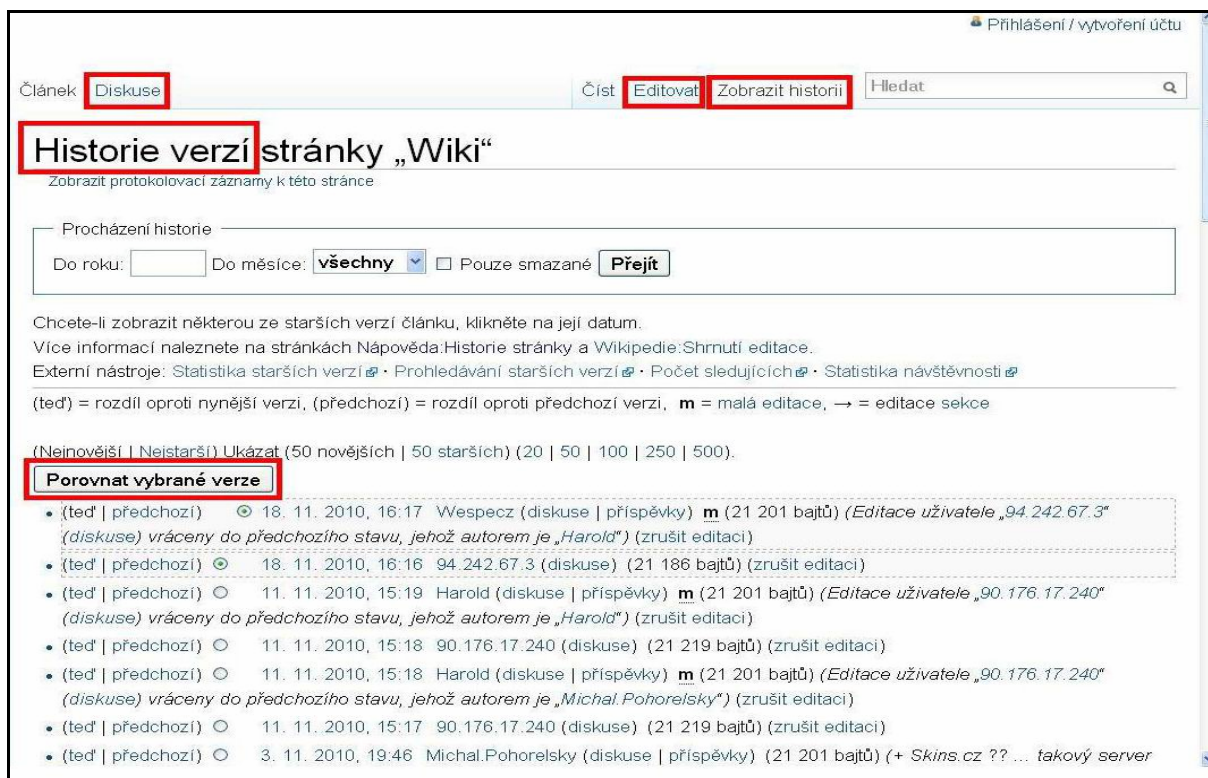
I právo mazat existující stránky *Wikipedie* mají pouze uživatelé s funkcí správců. Ostatní uživatelé však mohou na smazání vybrané stránky alespoň nominovat. Mezi nejvýznamnější důvody pro smazání patří neúčinnost obsahu stránky, uživatelské experimenty, stránky vytvořené zablokovaným uživatelem, vandalismus, reklama či spam, útočné a zneuctvující stránky, stránky zjevně porušující autorská práva, duplikáty, cizojazyčné stránky apod. [Wikipedie, Wikipedie:Diskuse o smazání, 2010; Wikipedie, Wikipedie:Rychlé smazání, 2010; Wikipedie, Wikipedie:Údržba, 2010].

4.3 Hybridní nástroje řízení kvality

Mezi nejvýznamnější nástroje kombinující preventivní i následné prostředky řízení kvality patří „Historie stránky“, „Diskusní stránka“, vydělování článků podle kvality, monitorovací nástroje a procesy, „zamykání“, stránka „Požadované články“, WikiProjekty, vyznamenání nebo nástroj „Nevyřešené změny“ (Pending changes) nově dostupný v anglické verzi *Wikipedie*.

4.3.1 „Historie stránky“ a „Diskusní stránka“

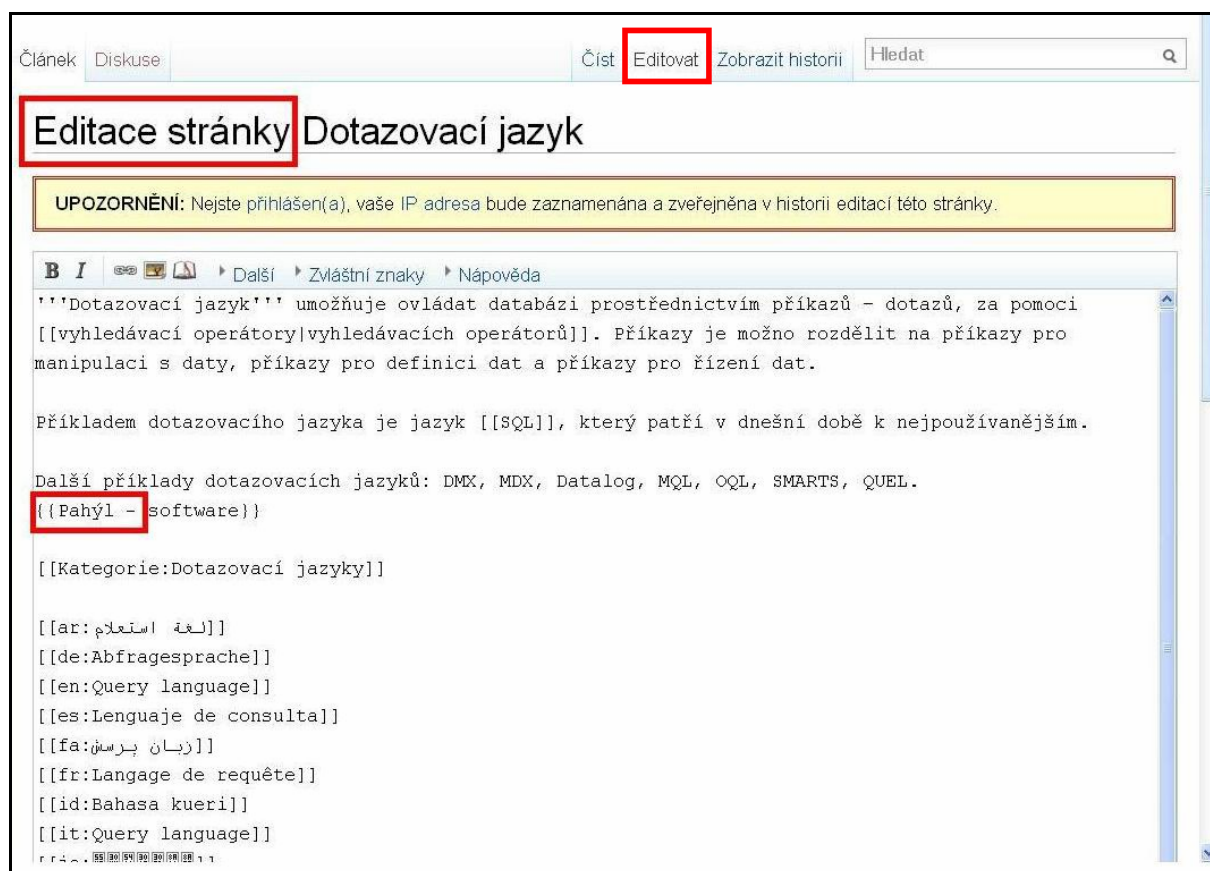
Každá stránka *Wikipedie* kromě svého vlastního obsahu obsahuje i „Historii stránky“ a „Diskusní stránku“. V rámci „Historie stránky“ je uchovávána historie všech editací řazených od nejnovějších po nejstarší. Lze z ní zjistit autory a časy jednotlivých změn nebo porovnat dřívější a současnou podobu stránky apod. (viz Obr. 2). „Diskusní stránka“ pak obsahuje diskusi o obsahu stránky, ke které se vztahuje. Může obsahovat otázky, výzvy, argumentaci, poznámky apod., které se vztahují se k obsahu příslušné stránky [Wikipedie, Návod:Historie stránky, 2010; Wikipedie, Wikipedie:Diskusní stránka, 2010].

Obr. 2. Ukázka „Historie stránky“ včetně záložky „Diskuse“ a „Editovat“ na příkladu článku „Wiki“ v české verzi *Wikipedie* (dostupné z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Wiki> pod záložkou „Zobrazit historii“, snímek pořízen 2010-11-21).

4.3.2 „Dobré“ a „Nejlepší“ články, „Pahýly“ a „Subpahýly“

Wikipedie dále v rámci nástrojů řízení kvality disponuje vydělováním kvalitních článků na „Dobré“⁹ a „Nejlepší“¹⁰ (viz též Obr. 5), nekvalitních pak na „Pahýly“¹¹ (viz Obr. 3) a „Subpahýly“¹². Zatímco „Nejlepší články“ musí před uvedením projít hodnotícím procesem a splňovat poměrně přísná kritéria, mezi „Dobré“ lze libovolným uživatelem zařadit články i bez hodnotícího procesu. Jako „Pahýly“ jsou označovány krátké články neobsahující vzhledem k tématu, o němž pojednávají, dostatek informací, a které tak do budoucna vyžadují rozsáhlejší doplnění a úpravu. „Subpahýly“ jsou zpravidla pouhé útržky informací s krátkou životností. Obvykle bývají hned po založení autorem opouštěny a dále nesledovány, což následně vede i k jejich vymazání uživateli s funkcí správců [*Wikipedie*, *Wikipedie:Dobré články*, 2010; *Wikipedie*, *Wikipedie:Nejlepší články*, 2010; *Wikipedie*, *Wikipedie:Pahýl*, 2009; *Wikipedie*, *Wikipedie:Subpahýl*, 2010].

Obr. 3. Ukázka označování článku typu „Pahýlu“ ve zdrojovém kódu na příkladu článku „Dotazovací jazyk“ v české verzi *Wikipedie* (dostupné z WWW: http://cs.wikipedia.org/wiki/Dotazovací_jazyk pod záložkou „Editovat“, snímek pořízen 2010-11-21).

4.3.3 Monitorovací nástroje a procesy

Mezi monitorovací nástroje a procesy *Wikipedie* patří např. stránka „Poslední změny“ (http://cs.wikipedia.org/wiki/Speciální:Poslední_změny – viz Obr. 4) nebo služba „Sledované stránky“. Obě zachycují nejnovější změny provedené na stránkách příslušné jazykové verze *Wikipedie*. Rozdíl je pouze v tom, že služba „Sledované stránky“ je dostupná pouze přihlášeným uživatelům, kteří si tak mohou sami nastavit, které konkrétní stránky chtějí sledovat [*Wikipedia*, *Help:Watching pages*, 2010].

Poslední změny

Můžete také sledovat IRC kanál #cs.wikipedia | d-h-e

Novinky: Fotoaparát (grant) • Další granty v procesu schvalování nadací • 2. česká Wikikonference - 4. prosince 2010 na FF UK

Návrhy doporučení: Články o léčivech • Příloha x Seznamy • Aktualizace pravidla Ověřitelnost

Diskuse: Pravidla pro Wikiportály • Co dál s Arbitrážním výborem • 2 nezávislé netriviální věrohodné zdroje u geografických článků

Diskuse o smazání: Rasistický útok v Krupce (zralé) • Seznam jazyků používajících cyrilici (zralé) • Šablona:Medailisté - Mistrovství světa juniorů v ledním hokeji 2005 (do 25. 11.)

Revize smazání: Centrum pro efektivní dopravu • Ošupis

Spolupráce měsíce: Čaroděj • Chryzantéma • Japonské císařské regálie • Kevlar • Sladidlo

Nejlepší články: Hlasování: do 21. 11.: Byzantská říše

Diskuse: Sydney (od 3. 9.) • Suchdol nad Odrou (od 6. 9.) • Volary (od 2. 10.) • Václav II. (od 23. 10.)

Chybějící články: pro Článek týdne: Olšová • Pohor (kopec) • sídelní jednotka • svazek obcí • výpravní budova • (všechny chybějící články)

pro Vybraná výročí: (všechny chybějící články)

pro Zajímavosti: Náprstník

Odkazy: Údržba • Nefunkční externí odkazy • Patrola • Nástěnka správců • Články: Chybějící • Požadované • K rozšíření • Nové • K recenzi

Možnosti posledních změn

Ukázat 50 | 100 | 250 | 500 posledních změn během posledních 1 | 3 | 7 | 14 | 30 dnů

skrýt malé editace | ukázat roboty | skrýt anonymní uživatele | skrýt registrované uživatele | skrýt mé editace.

Ukázat nové změny, počínaje od 21. 11. 2010, 19:18

Jmenný prostor: všechny ☐ Obrátit výběr Přejít

Legenda: **N** – nová stránka, **m** – malá editace, **b** – editace bota

21. 11. 2010

• (rozdíl | historie) ... 1994 v hudbě; 19:17 ... (+25) ... 85.70.59.11 (diskuse) (→Narození:)

• (rozdíl | historie) ... **Nm** Kategorie Zříceniny hradů v Libereckém kraji; 19:17 ... (+136) ... Ben Skála (diskuse | příspěvky) (nová kat.)

• (rozdíl | historie) ... **Nm** Kategorie Zříceniny hradů v Královéhradeckém kraji; 19:16 ... (+161) ... Ben Skála (diskuse | příspěvky) (nová kat.)

• (rozdíl | historie) ... Šachová olympiáda 2010; 19:15 ... (-15) ... Okino (diskuse | příspěvky) (Verze 6109232 uživatele Elena Zarubskaya (diskuse) zrušena - nestandardní)

• (rozdíl | historie) ... Seznam představitelů Německa; 19:15 ... (-22) ... Sandpiper (diskuse | příspěvky) (change image of Wilhelm II to one without caption)

Obr. 4. Ukázka monitorovacího nástroje „Poslední změny“ v české verzi *Wikipedie* (dostupné z WWW: http://cs.wikipedia.org/wiki/Speciální:Poslední_změny, snímek pořízen 2010-11-21).

4.3.4 „Zamykání“

Nástroj „zamykání“ je právo uživatelů s funkcí správců znemožnit nebo omezit ostatním uživatelům editaci vybraných stránek nebo přepis vybraných souborů. Škála možností úrovně ochrany prostřednictvím „zamykání“ je několikastupňová. Zvolit lze např. trvalé či dočasné zamčení, polo-zamčení (viz Obr. 1), kaskádní zámek, zamčení přesunu apod. Nejvýznamnějším důvodem pro „zamykání“ je zejména ochrana klíčových stránek *Wikipedie* (informace o autorských právech, licencích apod., tiskové zprávy, loga atd.) před vandalismem [*Wikipedie*, *Wikipedie:Zamčené stránky*, 2010].

4.3.5 Stránka „Požadované články“

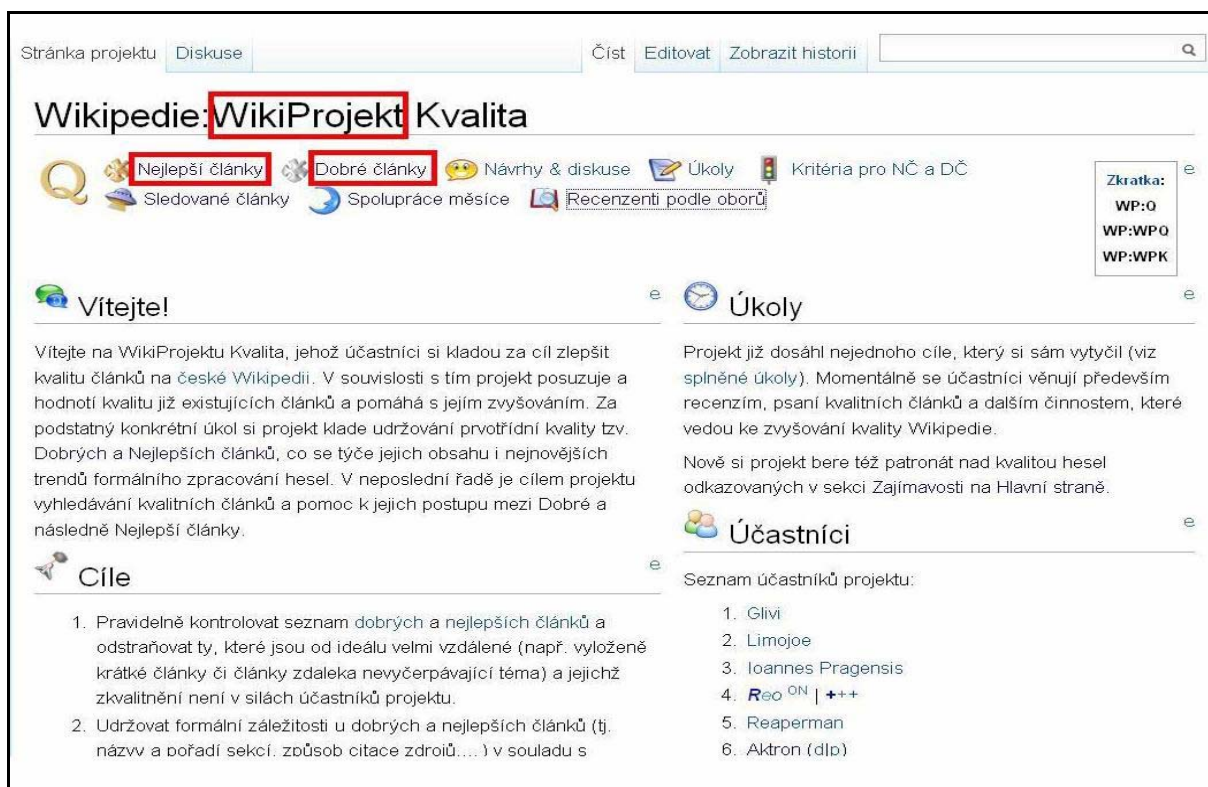
Stránka pojmenovaná v české jazykové verzi *Wikipedie* jako „Požadované články“ (http://cs.wikipedia.org/wiki/Wikipedie:Požadované_články) slouží k přidávání názvů článků, které ve *Wikipedii* zatím zastoupeny nejsou, nicméně jsou žádány. Přidáním příslušného názvu na stránku je předpokládáno zvýšení pravděpodobnosti, že požadovaný článek některý z uživatelů založí [*Wikipedie*, *Wikipedie:Požadované články*, 2010].

4.3.6 WikiProjekty

WikiProjekty jsou sady stránek určené pro správu určité skupiny informací ve *Wikipedii*. Nejsou místem určeným k psaní encyklopedických článků, ale slouží jako nástroj koordinace a organizace článků, které se k tématu WikiProjektu vztahují [*Wikipedie*, *Wikipedie:Wikiprojekt*, 2010]. Jako jeden příklad z mnoha může posloužit WikiProjekt

9

„Kvalita“ (http://cs.wikipedia.org/wiki/Wikipedie:WikiProjekt_Kvalita) v české verzi (viz Obr. 5).

Obr. 5. Ukázka hlavní strany WikiProjektu „Kvalita“ včetně odkazů na „Nejlepší“ a „Dobré články“ v české verzi *Wikipedie* (dostupné z WWW: http://cs.wikipedia.org/wiki/Wikipedie:WikiProjekt_Kvalita, snímek pořízen 2010-11-21).

4.3.7 Vyznamenání

Vyznamenání (<http://cs.wikipedia.org/wiki/Wikipedie:Vyznamenání>) je nástroj vzájemného oceňování výsledků práce aktivních uživatelů *Wikipedie*. Rozlišuje se několik kategorií vyznamenání. Některá lze udělovat víceméně svévolně, jiná vyžadují splnění kritérií typu minimálního počtu provedených editací apod. [Wikipedie, Wikipedie:Vyznamenání, 2010]. Lze proto předpokládat, že uživatelé s větším počtem důležitých vyznamenání jsou z hlediska kvality článků, jež editují, spolehlivější než uživatelé bez vyznamenání.

4.3.8 „Nevyřešené změny“

Nástroj „Nevyřešené změny“ (Pending changes) je pravděpodobně nejnovějším významným nástrojem řízení kvality anglické verze *Wikipedie*. Prozatím byl testován pouze na omezeném počtu článků. Jeho podstata spočívá v tom, že články pod ochranou tohoto nástroje je sice možné editovat, nicméně změny v nich provedené budou viditelné i nepřihlášeným uživatelům až po kontrole obsahu uživateli s funkcí recenzentů (reviewers) [Wikipedia, Help:Pending changes, 2010; Wikipedia, Wikipedia:Reviewing, 2010].

4.4 Shrnutí modelu a nástrojů řízení kvality *Wikipedie*

Některé z nástrojů řízení kvality *Wikipedie* lze dále rozdělit na **objektivní** (nástroje, jejichž obsah je automaticky generován, jako např. stránka „Poslední změny“ nebo nástroj „Historie stránky“) a některé (tj. ty, které využívají sami uživatelé) spíše na **subjektivní** (např. blokování, mazání, „zamykání“, vyznamenání nebo vydělování článků na „Dobré“,

„Nejlepší“, „Pahýly“ a „Subpahýly“). Nicméně míra subjektivity je v případě *Wikipedie*, na rozdíl od tradičních forem evaluace kvality např. prostřednictvím recenzování jednotlivcem, eliminována faktem, že rozhodnutí o kvalitě, popř. zásahu do obsahu apod., až na výjimky, zpravidla předchází diskuse uživatelů, jejímž cílem je dosažení **konsensu** v projednávané věci. Není-li tohoto cíle (tj. konsensu) dosaženo, nedojde následně ani k rozhodnutí o kvalitě, ani k zásahu do obsahu apod. [*Wikipedie*, Wikipedie:Konsenzus, 2010]. A tak zatímco při hodnocení kvality nějakého obsahu jednotlivcem (např. recenzováním) může být míra subjektivity vysoká, u *Wikipedie* je toto riziko eliminováno nadhodnotou plynoucí z procesu rozhodování **kolektivního**, které však na druhou stranu, na rozdíl od rozhodování jednotlivce, může celý proces rozhodování značně zpomalovat.

O významu sledování modelu a nástrojů řízení kvality moderních kolektivně tvořených děl v souvislosti s komunikací a hodnocením vědeckých výsledků nepřímo pojednává i J. Audi ve svém příspěvku o silných a slabých stránkách recenzního řízení [AUDI, 2007]. Naznačuje, že další hodnoticí mechanismus postavený na filtračním procesu zahrnujícím komentáře čtenářů v reálném čase, který je v současnosti typický zejména pro kolektivně tvořená díla webu 2.0, může být do budoucna uplatněn i v prostředí **elektronických recenzovaných časopisů**. Tím by mělo být i v elektronických recenzovaných časopisech do budoucna dosaženo takového kvalitativního prostředí, které umožní nízko hodnocené příspěvky postupně vymazávat a/nebo archivovat [AUDI, 2007], podobně jako u *Wikipedie*.

5 Možnosti využití wiki systémů ve vědě obecně

Při rozhodování o využívání wiki systémů ve vědě, vědecké komunikaci i obecně, se zohledněním již výše zmíněných rizik vyplývajících z jejich nejvýznamnějších vlastností, lze rozlišovat zhruba čtyři úrovně využívání:

1. Využívání obsahů externích wiki systémů
2. Vlastní zapojení se do tvorby obsahů externích wiki systémů
3. Založení vlastního (interního) wiki systému určeného pouze vymezenému okruhu uživatelů
4. Založení vlastního wiki systému určeného neomezenému okruhu uživatelů

Každá z těchto úrovní se pak samozřejmě hodí k jiným účelům. První úroveň je nejpasivnější a je vhodná tam, kde nejsou prostředky (nebo důvody) pro vytváření vlastního wiki systému. V praxi může být reprezentována řadou odkazových, informačních, referenčních nebo linkovacích služeb propojujících uživatele napříč různorodými systémy a zdroji. Další možností v této úrovni je kopírování (a případná modifikace) obsahu těch wiki systémů, jejichž obsah je zveřejňován pod svobodnými licencemi (např. Creative Commons; <http://creativecommons.org/>) a pokud to příslušná licence dovoluje, pro vlastní (interní) účely.

Druhá úroveň využívání wiki systémů je vhodná pro **zviditelnění oboru** jako takového cestou vylepšování (a tím i zlepšování přístupu k) obsahu týkajícího se příslušného oboru v nějakém populárním externím wiki systému (např. encyklopedii *Wikipedii*; <http://www.wikipedia.org/>).

Třetí a čtvrtá úroveň využívání wiki systémů jsou neaktivnější. Obě reprezentují formy, které jsou pro využití wiki systémů ve vědecké komunikaci nejvhodnější. Jedna reprezentuje formu vhodnou pro **rychlou a přímou komunikaci** mezi vědci bez účasti laických uživatelů, druhá spíše formu **zpřístupňování výsledků**, ale případně i průběhu, vědy uživatelům obohacenou o možnost jejich aktivní participace a tím pádem i obohacení o nezaujatý (laický) pohled zvenčí.

Třetí forma je v praxi reprezentována např. americkým (USA) wiki systémem *OpenWetWare* (http://openwetware.org/wiki/Main_Page) určeným pro sdílení vědeckých informací na podporu výzkumu v oboru biologie a biologického inženýrství, nebo též

americkým (USA) wiki systémem *SNPedia* (<http://www.snpedia.com/index.php/SNPedia>) pro obor bioinformatiky a genetiky zasahujícím, díky tomu, že se zároveň jedná o sémantický wiki systém¹³, též do úrovně využívání obsahů externích wiki systémů. Důkazem toho, že nadhodnota z využívání oborových wiki systémů může nad jejich riziky převažovat i v jinak bezpečnostně přísně střežených oblastech, je pak wiki systém *Intellipedia* nasazený v prostředí zpravodajské služby USA (United States Intelligence Community) [A Wikipedia under wraps, 2007].

6 Možnosti a příklady využití wiki systémů v oboru knihovní a informační vědy

V oboru knihovní a informační vědy je **první úroveň** využívání wiki systémů (viz rozdělení v části 5., Možnosti využití wiki systémů ve vědě obecně) reprezentována řadou referenčních, informačních nebo linkovacích **služeb propojujících** uživatele z vlastních zdrojů na nejznámější wiki systém - encyklopedii *Wikipedii* - či naopak. Příkladem v českém prostředí může být např. funkce softwaru pro automatizaci knihoven *Clavius*, která od roku 2006 umožňuje automatické vytváření webových odkazů na *Wikipedii* pro předmětová hesla a klíčová slova [ŠILHA, 2010], nebo propojování personálních hesel *Wikipedie* se soubory jmenných autorit Národní knihovny České republiky [BARTL, 2006] (viz Obr. 6).

The screenshot shows the Wikipedia article for Karel Čapek. On the right side, there is a sidebar with various links. The link 'Seznam děl v databázi Národní knihovny' is highlighted with a red box. The main text of the article discusses Čapek's life and work, mentioning his role as a writer and his connection to the National Library of the Czech Republic.

prvním předsedou Československého PEN klubu.

Ke konci života se oženil se svou dlouholetou přítelkyní Olgou Scheinpflugovou (26. srpna 1935 na vinohradské radnici).

Mnichovská dohoda a po ní následující kapitulace znamenaly pro Karla Čapka zhroucení jeho dosavadního světa a osobní tragédii.^[2]

Zdá se mi, že už tu nemám co dělat, byl bych tu směšnou figurkou, můj svět umřel, věřil jsem totiž v jakési závazky, v takzvanou čest ve smlouvě a podobné věci. Myslím, že bych se v těchto tlačenicích nevyznal...

— Karel Čapek^[3]

Po vzpomínání se z prvotního šoku se snažil o ospravedlnění vládních a prezidentových kroků v situaci, která dle Čapka nenabízela jiná ospravedlnitelná řešení. Jako nemístné viděl v tehdejší situaci hledání viníků. Snažil se svou činností zabránit rozdělení národa a usiloval o jeho jednotu. Po abdikaci prezidenta Beneše se však stal jediným viditelným symbolem první republiky a často plnil roli „obětího beránka“. Součástí této kampaně se tak stávaly nejen četné urážlivé anonymní dopisy a telefonáty, ale i vytloukání oken Čapkova domu apod. V reakci na útoky na svou osobu zveřejnil úvahu *Jak to bylo* otištěnou 26. listopadu 1938 v Lidových novinách, kde se pokusil vysvětlit své aktivity v roce 1938.^[4]

Poslední tři roky svého života prožil ve Staré Huti u Dobříše. Dnes je zde jeho památník. Zemřel na zápal plic několik měsíců před plánovaným zatčením gestapem. Byl pohřben na vyšehradském hřbitově v Praze.

Zajímavosti [editovat]

Roku 1995 mu byl in memoriam propůjčen Řád T. G. Masaryka.

Čapek byl mimořádně dobrým amatérským fotografem, o čemž vedle známých fotografií v *Dášeňce* svědčí řada dalších dochovaných snímků včetně portrétů známých osobností (mj. prezident Masaryk a další Pátečníci). Paradoxně – amatér Karel Čapek byl autorem nejprodávanější fotografické publikace období první republiky. *Dášeňka čili Život sténěte* z roku 1933 vyšla v několika desítkách vydání. Méně známá je jeho záliba v etnické hudbě, vyrostlá ze zájmu o cizí kultury vůbec. Patřil mezi přední sběratele; celou dochovanou sbírku

Podpis

„Je potřeba jisté lenosti k plnému ocenění života. Člověk, který tuze spěchá, dojde jistě k cíli, ale jen za tu cenu, že se nepodíval na tisícere věci, které cestou minul.“

multimediální obsah
na Commons

původní texty na Wikizdrojích

citáty na Wikicitátech.

Plné texty děl na Projektu Gutenberg.

Seznam děl v databázi Národní knihovny

Portál literatura

Obr. 6. Ukázka propojení české verze *Wikipedie* se soubory jmenných autorit Národní knihovny České republiky na příkladu článku „Karel Čapek“ (dostupné z WWW: http://cs.wikipedia.org/wiki/Karel_Čapek, snímek pořízen 2010-11-21).

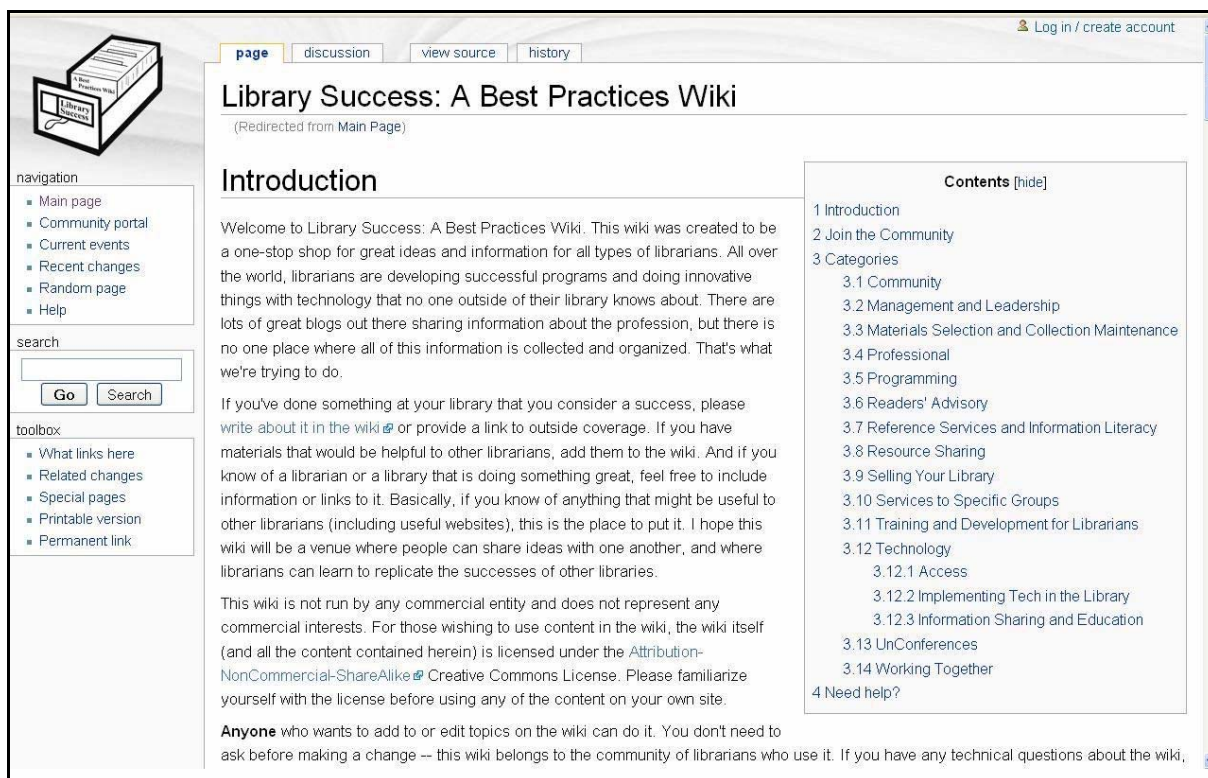
Zcela **specifickou úroveň** využívání obsahů wiki systémů v oboru knihovní a informační vědy pak může být zapojení knihovnických a informačních profesionálů do aktivit

souvisejících s budováním **sémantických wiki**, tj. do „zajímavé výzkumné oblasti, jejímž cílem je nalezení způsobů, jak sémanticky anotovat¹⁴ obsah wiki, díky čemuž by byl možný formální popis obsahu s využitím takových jazyků jako RDF (Resource Description Framework) a OWL (Ontology Web Language)“ [SKLENÁK, 2007, s. 5], implementovaných v prostředí sémantického webu, který „není nějaký nový web, ale jde o rozšíření konceptu a doplnění dat toho stávajícího o metadata, která by měla popisovat sémantické informace webových zdrojů a která by měla být zapsána pomocí strojově srozumitelných jazyků. Součástí metadat by také byla použitá slovní zásoba a soubor vztahů mezi jednotlivými pojmy“ [SKLENÁK, 2007, s. 1].

Příkladem využití wiki systémů v této oblasti je např. wiki systém Skupiny Inkubátor pro propojování knihovních dat konsorcia W3C (Library Linked Data Incubator Group wiki; http://www.w3.org/2005/Incubator/lld/wiki/Main_Page), dále původem německý wiki systém *DBpedia* extrahující strukturované informace z *Wikipedie* (<http://dbpedia.org/About>) nebo převážně francouzský projekt sítě sémantických wiki pro komunity uživatelů v oblasti výzkumu a inovací nazvaný *WICRI* (Wikis for Communities in Research and Innovation; http://maquettewicri.loria.fr/en.artist/index.php5?title=WicriMetadata_-_Main_Page)¹⁵.

O možnostech a výhodách **druhé úrovně** využívání wiki systémů v oboru knihovní a informační vědy, tj. o důležitosti zapojení se knihovníků a informačních pracovníků do tvorby obsahu populárních externích wiki systémů, konkrétně do obsahu encyklopedie *Wikipedie*, a výhodách z toho plynoucích pro obor jako takový, ve svém příspěvku blíže pojednávají např. L. Pressleyová a C. McCallumová [PRESSLEY, 2008]. Zdůrazňují, že uživatelé v současnosti navštěvují webové stránky knihoven méně než v minulosti, protože je již nepovažují za obsahově bohaté. Řada uživatelů tak začíná hledat informace nejprve prostřednictvím nástrojů a zdrojů povrchového webu, a to třeba právě *Wikipedie*, a až posléze případně navštěvují stránky knihoven pro doplnění informací. Přispíváním knihovníků nebo informačních pracovníků do tvorby obsahu *Wikipedie* lze propojit zdroje obsažené ve *Wikipedii* se zdroji vlastních stránek a fondů a tím vlastní zdroje i obor jako takový **zviditelnit** i pro uživatele, kteří začínají (a zároveň třeba i končí) své hledání např. právě ve *Wikipedii* [PRESSLEY, 2008].

Třetí úroveň využívání wiki systémů v oboru knihovní a informační vědy je reprezentována např. americkým (USA) wiki systémem *Knihovní úspěch : wiki pro nejlepší praxi* (v originální angličtině jako: *Library Success : A Best Practices Wiki*; http://www.libsuccess.org/index.php?title=Main_Page – viz Obr. 7), jehož cílem je podpora společného prostoru knihovníků pro sdílení a inspiraci ohledně „úspěšných nápadů“, které se v praxi osvědčily (nebo neosvědčily) [*Library Success*, 2008], a který, ačkoliv není z hlediska uživatelského nijak explicitně omezen, předpokládá participaci uživatelů zejména z řad lidí z oboru, nikoliv laiků. Podobně je tomu i u oborového amerického (USA) wiki systému *Wiki pro knihovnictví a informační vědu* (Librarianship and Information Science Wiki – LISWiki; http://www.liswiki.com/wiki/Main_Page), jehož cílem je vytvořit zdarma dostupnou oborovou online encyklopedii [ŠTOGR, 2005] a který sice předpokládá participaci především lidí z oboru, nicméně explicitně z účasti nevylučuje ani laiky. Oba tyto příklady tak lze zčásti považovat i za reprezentanty čtvrté (nebo alespoň na pomezí třetí a čtvrté) úrovně využívání wiki systémů.

Obr. 7. Ukázka hlavní strany oborového wiki systému *Knihovní úspěch : wiki pro nejlepší praxi - Library Success : A Best Practices Wiki* (dostupné z WWW: http://www.libsuccess.org/index.php?title=Main_Page, snímek pořízen 2010-11-21).

Dalším příkladem reprezentujícím třetí úroveň využívání wiki systémů v oboru knihovní a informační vědy může být např. wiki systém *Ebmlibrarian* (<http://ebmlibrarian.wetpaint.com/>) založený na podporu komunity knihovníků a informačních pracovníků angažovaných v informační podpoře medicíny založené na důkazech (evidence based medicine). Českým příkladem využívání vlastního (interního) wiki systému v oboru knihovní a informační vědy, neurčeného ovšem ani tak pro podporu vědecké komunikace, jako spíše pro **podporu výuky**, je wiki systém Kabinetu informačních studií a knihovnictví Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně (http://kisk.phil.muni.cz/wiki/Hlavní_strana).

Poslední (čtvrtá) z výše uvedených úrovní využívání wiki systémů, tj. založení vlastního wiki systému určeného neomezenému okruhu uživatelů, pak může být v praxi a oboru knihovní a informační vědy reprezentována wiki systémy implementovanými např. v prostředí **Library 2.0**, tj. v prostředí „transformace způsobu poskytování knihovních služeb uživatelům, které využívá nové nástroje podporující interakci a kolaborativnost v prostředí knihovny (jak virtuálním, tak fyzickým) v souladu s potřebami příslušné komunity. Podporuje oboustranné sociální interakce mezi knihovníky a uživateli a pro rozvoj a údržbu poskytovaných knihovních služeb je nezbytná participace a zpětná vazba uživatelů“ [Library 2.0, 2010].

Jako důkaz toho, že zastoupení wiki systémů v oboru knihovní a informační vědy je již v současnosti (zejména v zahraničí) významné, pak může kromě výše zmíněných příkladů posloužit i přehled některých dalších zahraničních oborových wiki systémů dostupný z příslušné stránky encyklopedie *LISWiki* pod oddílem „**Jiné knihovní wiki**“ (Other Library Wikis; <http://www.liswiki.com/wiki/Wiki>).

7 Závěr

Možností využití wiki systémů ve vědecké komunikaci, výzkumu, ve vědě obecně i v jiných oblastech života společnosti se již v současnosti nabízí celá řada. Mezi nejdůležitější úrovně využívání wiki systémů ve vědě patří využívání obsahů externích wiki systémů (včetně jejich metadat), vlastní zapojení se do tvorby obsahů externích wiki systémů a zakládání vlastních (interních) wiki systémů, ať už určených pouze předem vymezené více či méně úzké (odborné) komunitě či neomezenému okruhu uživatelů.

Pro každou úroveň a tím i rozhodování o využívání nějaké formy wiki systému je třeba rozlišovat zejména účel využívání. Využívání obsahů externích wiki systémů je vhodné tam, kde nejsou prostředky nebo důvody pro vytvoření vlastního wiki systému. Zapojení se do tvorby obsahu externího wiki systému ze strany odborníků může sloužit ke zviditelnění oboru. Nasazení interního wiki systému určeného předem vymezenému úzkému okruhu uživatelů může posloužit pro účely efektivního a dynamického sdílení interních, citlivých nebo dokonce utajovaných informací nevhodných pro sdělování veřejnosti. A nasazení vlastního wiki systému určeného neomezenému okruhu uživatelů může zase sloužit k podpoře komunikace mezi odborníky (např. informačními pracovníky) a laiky (např. uživateli informačních systémů).

Wiki systémy tak i přes řadu svých kladných vlastností, jako je dynamika, rychlost, aktuálnost apod., více či méně tradiční formy komunikace ve vědě, jako jsou např. články, preprinty, konference a konferenční materiály, popřípadě jiné typy šedé literatury, jakož i personální blogy významných osobností oboru atd., nenahrazují, ale obohacují, a to o možnost komunikace jejich uživatelů nejen na úrovni odborník-odborník nebo odborník-laik (tradiční směřování komunikace ve vědě), ale i laik-laik nebo dokonce laik-odborník (nové možnosti směřování komunikace ve vědě). A i když tak nelze prostřednictvím wiki systémů více či méně tradiční formy komunikace ve vědě plně nahradit, je vhodné zvážit jejich upřednostnění alespoň v těch případech, kdy může nadhodnota plynoucí z rychlosti a aktuálnosti sdílení informací a znalostí v jednom prostoru minimálně v počáteční fázi vědeckého procesu, jako je např. nový objev, teorie, metodologie, nápad nebo myšlenka a výsledky jejich prvních testování v praxi, mít větší význam než jejich 100% kvalita a úplnost.

¹ Termínem instant messaging se označují internetové služby, umožňující svým uživatelům vzájemně posílání zpráv nebo souborů, chatování či jiné formy komunikace v reálném čase [Instant messaging, 2010].

² otevřený přístup = „význam trvalého online volného přístupu k plným textům dokumentů, které jsou volně dostupné a vlastník copyrightu všem uživatelům dává svolení k jejich neomezenému čtení, stahování, kopírování, sdílení, ukládání, tištění, vyhledávání, odkazování a linkování“ [HARDY, 2005]

³ Termínem web 2.0 se označují webové aplikace, které usnadňují interaktivní sdílení informací a spolupráci uživatelů na WWW. Stránky fungující na principu webu 2.0 svým uživatelům umožňují vzájemnou komunikaci a spolupráci při vytváření kolektivně generovaného obsahu. Jejich uživatelé tak, na rozdíl od uživatelů klasických webových stránek, nejsou omezeni na pouhé pasivní prohlížení obsahu vytvořeného jinými autory [Web 2.0, 2010].

⁴ WYSIWYG je akronym anglické věty „What you see is what you get“ („Co vidíš, to dostaneš“), který označuje způsob editace dokumentů v počítači, při kterém je verze zobrazená na obrazovce vzhledově totožná s výslednou verzí dokumentu [WYSIWYG, 2010].

⁵ S tímto rozdělením uživatelů už terminologicky operuje např. nejznámější wiki systém – otevřená encyklopedie *Wikipedie* - tím, že aktivní uživatele (tj. autory a editory) označuje jako wikipedisty (wikipedians), zatímco pasivní uživatele jako čtenáře (readers) [Wikipedia, Wikipedia:Wikipedians, 2010].

⁶ Podobně jako tomu bylo v období renesance, resp. humanismu, v Evropě, kdy došlo k obohacení do té doby převážně církevní literatury a dalších druhů kultury o světská témata i autory.

⁷ V originální anglické verzi jako „administrators“ (<http://en.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Administrators>).

⁸ V anglické verzi jako „Sandbox“ (<http://en.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Sandbox>).

⁹ V anglické verzi jako „Good articles“ (http://en.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Good_articles).

- ¹⁰ V anglické verzi jako „Featured articles“ (http://en.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Featured_articles).
- ¹¹ V anglické verzi jako „Stubs“ (<http://en.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Stub>).
- ¹² V anglické verzi jako „Substubs“ (<http://en.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Substub>).
- ¹³ Více o sémantických wiki v části 6., Možnosti a příklady využití wiki systémů v oboru knihovní a informační vědy.
- ¹⁴ ... a / nebo indexovat ...
- ¹⁵ Na stránkách portálu *Semantic Web* (<http://semanticweb.org/>) hostujícím na serveru německého Institutu pro aplikovanou informatiku a formální popisné metody (Institut für Angewandte Informatik und Formale Beschreibungsverfahren – AIFB) je k dispozici přehled některých dalších projektů v oblasti budování sémantických wiki (http://semanticweb.org/wiki/Semantic_wiki_projects).

Seznam použitých informačních zdrojů

- A Wikipedia under wraps. *Communications of the ACM*. Jan 2007, vol. 50, issue 1, s. 9. ISSN 0001-0782.
- AUDY, Jaromír. 2007. Slabé a silné stránky recenzního řízení a komunikace poznatků. *Ikaros* [online]. 2007, roč. 11, č. 10 [cit. 2010-11-21]. Dostupný na WWW: <<http://www.ikaros.cz/slabe-a-silne-stranky-recenzniho-rizeni-a-komunikace-poznatku>>. URN-NBN:cz-ik4350. ISSN 1212-5075.
- BARTL, Zdeněk. 2006. Autority a Wikipedie našly společnou řeč. *Ikaros* [online]. 2006, roč. 10, č. 11 [cit. 2010-10-19]. Dostupný z WWW: <<http://www.ikaros.cz/node/3669>>. URN-NBN:cz-ik3669. ISSN 1212-5075.
- BRATKOVÁ, Eva. 2006. Otevřený přístup, digitální knihovny a citační služby. In *INFORUM 2006 : 12. ročník konference o profesionálních informačních zdrojích, Vysoká škola ekonomická, Praha, 23.-25. května 2006* [online]. Praha : Albertina icome Praha, 2006 [cit. 2010-11-21]. [21 s.]. Dostupný z WWW: <http://www.inforum.cz/pdf/2006/Bratkova_Eva.pdf>.
- DENNIS, Michael Aaron. 2010. Wiki. In *Encyclopaedia Britannica* [online]. Chicago (Illinois) : Encyclopaedia Britannica, [2010] [cit. 2010-10-30]. Dostupné z WWW: <<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/1192819/wiki>>.
- HARDY, R.; OPPENHEIM, Ch.; BRODY, T. aj. 2005. *Open Access Citation Information* [online]. September 2005 [cit. 2010-11-21]. Final Report - Extended Version. JISC Scholarly Communication Group. Ve formátu DOC. Dostupný z repozitáře ECS: <<http://eprints.ecs.soton.ac.uk/11536/>>.
- HAVLOVÁ, Jaroslava. 2003. Wiki. In *KTD : Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha : Národní knihovna České republiky, 2003- [cit. 2010-10-19]. Systém. č.: 000014547. Dostupná z WWW: <<http://aleph.nkp.cz/cze/ktid>>.
- Instant messaging. In *Wikipedie : otevřená encyklopedie* [online]. San Francisco (Kalifornie, USA) : Wikimedia Foundation, 2002- , naposledy editována 8. 11. 2010 v 08:30 [cit. 2010-10-30]. České rozhraní. Dostupné z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Instant_messaging>.
- Library 2.0. In *LISWiki* [online]. 2005-, last modified 12:10, 3 September 2010 [cit. 2010-10-30]. Dostupné z WWW: <http://liswiki.org/wiki/Library_2.0>.
- *Library Success : A Best Practices Wiki* [online]. Created by Meredith Farkas. 2005- , last modified on 19 August 2008, at 11:29 [cit. 2010-10-30]. Library Success: A Best Practices Wiki:About. Dostupné z WWW: <http://www.libsuccess.org/index.php?title=Library_Success:_A_Best_Practices_Wiki:About>.
- O'REILLY, Tim. 2005. Web 2.0 : compact definition? In O'REILLY, Tim. *O'Reilly radar* [online]. 2005-10-01 [cit. 2010-10-30]. Dostupné z WWW: <<http://radar.oreilly.com/archives/2005/10/web-20-compact-definition.html>>.
- PRESSLEY, Lauren; McCALLUM, Carolyn J. 2008. Putting the LIBRARY in WIKIPEDIA. *Online*. Sep/Oct 2008, vol. 32, issue 5, s. 39-42. ISSN 0146-5422.
- SKLENÁK, Vilém. 2007. Web 2.0 vs. sémantický web. In *INFORUM 2007 : 13. konference o profesionálních informacích zdrojích, Praha, 22.-24. 5. 2007 : sborník* [online]. Praha : Albertina icome Praha; Vysoká škola ekonomická v Praze, 2007. 11 s. Dostupné z WWW: <<http://www.inforum.cz/pdf/2007/sklenak-vilem.pdf>>. ISSN 1801-2213.

-
- ŠILHA, Jiří. 2010. *Hlavní novinky katalogizačního modulu systému Clavius : systém Clavius verze 5.02*. Tábor : LANius, [2003-2010] [cit. 2010-10-19]. Dostupné z WWW: <<http://www.lanius.cz/clavius/clavnew.htm>>.
 - ŠTOGR, Jakub. 2005. Nové oborové kolaborativní projekty ve znamení wiki. *Ikaros* [online]. 2005, roč. 9, č. 10 [cit. 2010-10-30]. Dostupný z WWW: <<http://www.ikaros.cz/node/2023>>. URN-NBN:cz-ik2023. ISSN 1212-5075.
 - Web 2.0. In *Wikipedia : the free encyclopedia* [online]. San Francisco (Kalifornie, USA) : Wikimedia Foundation, 2001- , last modified on 20 November 2010 at 23:50 [cit. 2010-11-21]. Anglické rozhraní. Dostupný z WWW: <http://en.wikipedia.org/wiki/Web_2.0>.
 - Wiki. In REITZ, Joan M. *ODLIS : Online Dictionary of Library and Information Science* [online]. Westport (CT) : Libraries Unlimited, 2004-2010, last updated March 9, 2010 [cit. 2010-10-30]. Vyšel i v tištěné formě. Dostupný z WWW: <<http://lu.com/odlis/>>.
 - Wiki. In *Webopedia : Online Computer Dictionary for Internet Terms and Technical Support* [online]. Darien (CT) : Internet.com, 1999-2010 [cit. 2010-10-30]. Dostupné z WWW: <<http://webopedia.internet.com/>>.
 - Wiki. In *Wikipedia : the free encyclopedia* [online]. San Francisco (Kalifornie, USA) : Wikimedia Foundation, 2001- , last modified on 29 October 2010 at 12:30 [cit. 2010-10-30]. Anglické rozhraní. Dostupný z WWW: <<http://en.wikipedia.org/wiki/Wiki>>.
 - Wiki. In *Wikipedie : otevřená encyklopedie* [online]. San Francisco (Kalifornie, USA) : Wikimedia Foundation, 2002- , naposledy editována 27. 10. 2010 v 18:40 [cit. 2010-10-30]. České rozhraní. Dostupné z WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Wiki>>.
 - *Wikipedia : the free encyclopedia* [online]. San Francisco (Kalifornie, USA) : Wikimedia Foundation, 2001-, last modified on 15 November 2010 at 19:36 [cit. 2010-11-20]. Help:Pending changes. Dostupné z WWW: <http://en.wikipedia.org/wiki/Help:Pending_changes>.
 - *Wikipedia : the free encyclopedia* [online]. San Francisco (Kalifornie, USA) : Wikimedia Foundation, 2001-, last modified on 2 November 2010 at 08:30 [cit. 2010-11-20]. Help:Watching pages. Dostupné z WWW: <http://en.wikipedia.org/wiki/Help:Watching_pages>.
 - *Wikipedia : the free encyclopedia* [online]. San Francisco (Kalifornie, USA) : Wikimedia Foundation, 2001-, last modified on 15 November 2010 at 06:34 [cit. 2010-11-20]. Wikipedia:Adopt-a-user. Dostupné z WWW: <<http://en.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Adopt-a-User>>.
 - *Wikipedia : the free encyclopedia* [online]. San Francisco (Kalifornie, USA) : Wikimedia Foundation, 2001-, last modified on 20 November 2010 at 17:16 [cit. 2010-11-20]. Wikipedia:Reviewing. Dostupné z WWW: <<http://en.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Reviewing>>.
 - *Wikipedia : the free encyclopedia* [online]. San Francisco (Kalifornie, USA) : Wikimedia Foundation, 2001- , last modified on 13 October 2010 at 00:36 [cit. 2010-10-20]. Wikipedia:Wikipedians. Anglické rozhraní. Dostupné z WWW: <<http://en.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Wikipedians>>.
 - *Wikipedie : otevřená encyklopedie* [online]. San Francisco (Kalifornie, USA) : Wikimedia Foundation, 2002- , naposledy editována 24. 7. 2010 v 10:00 [cit. 2010-11-20]. Nápořěda:Historie stránky. České rozhraní. Dostupné z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Nápořěda:Historie_stránky>.
 - *Wikipedie : otevřená encyklopedie* [online]. San Francisco (Kalifornie, USA) : Wikimedia Foundation, 2002- , naposledy editována 20. 3. 2010 v 17:16 [cit. 2010-11-20]. Wikipedie:Blokování. České rozhraní. Dostupné z WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Wikipedie:Blokování>>.
 - *Wikipedie : otevřená encyklopedie* [online]. San Francisco (Kalifornie, USA) : Wikimedia Foundation, 2002- , naposledy editována 18. 11. 2010 v 07:53 [cit. 2010-11-20]. Wikipedie:Diskuse o smazání. České rozhraní. Dostupné z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Wikipedie:Diskuse_o_smazání>.
 - *Wikipedie : otevřená encyklopedie* [online]. San Francisco (Kalifornie, USA) : Wikimedia Foundation, 2002- , naposledy editována 10. 10. 2010 v 12:21 [cit. 2010-11-20]. Wikipedie:Diskusní stránka. České rozhraní. Dostupné z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Wikipedie:Diskusní_stránka>.
 - *Wikipedie : otevřená encyklopedie* [online]. San Francisco (Kalifornie, USA) : Wikimedia Foundation, 2002- , naposledy editována 11. 11. 2010 v 09:08 [cit. 2010-11-20]. Wikipedie:Dobré články. České rozhraní. Dostupné z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Wikipedie:Dobré_články>.

-
- *Wikipedie : otevřená encyklopedie* [online]. San Francisco (Kalifornie, USA) : Wikimedia Foundation, 2002-, naposledy editována 4. 9. 2010 v 18:02 [cit. 2010-11-20]. Wikipedie:Jmenný prostor. České rozhraní. Dostupné z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Wikipedie:Jmenný_prostor>.
 - *Wikipedie : otevřená encyklopedie* [online]. San Francisco (Kalifornie, USA) : Wikimedia Foundation, 2002-, naposledy editována 6. 3. 2010 v 15:38 [cit. 2010-10-20]. Wikipedie:Konsenzus. České rozhraní. Dostupné z WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Wikipedie:Konsenzus>>.
 - *Wikipedie : otevřená encyklopedie* [online]. San Francisco (Kalifornie, USA) : Wikimedia Foundation, 2002-, naposledy editována 10. 11. 2010 v 20:42 [cit. 2010-11-20]. Wikipedie:Nejlepší články. České rozhraní. Dostupné z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Wikipedie:Nejlepší_články>.
 - *Wikipedie : otevřená encyklopedie* [online]. San Francisco (Kalifornie, USA) : Wikimedia Foundation, 2002-, naposledy editována 9. 5. 2009 v 20:51 [cit. 2010-11-20]. Wikipedie:Pahýl. České rozhraní. Dostupné z WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Wikipedie:Pahýl>>.
 - *Wikipedie : otevřená encyklopedie* [online]. San Francisco (Kalifornie, USA) : Wikimedia Foundation, 2002-, naposledy editována 20. 11. 2010 v 17:46 [cit. 2010-11-20]. Wikipedie:Pískoviště. České rozhraní. Dostupné z WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Wikipedie:Pískoviště>>.
 - *Wikipedie : otevřená encyklopedie* [online]. San Francisco (Kalifornie, USA) : Wikimedia Foundation, 2002-, naposledy editována 22. 11. 2010 v 09:13 [cit. 2010-11-20]. Wikipedie:Potřebuji pomoc. České rozhraní. Dostupné z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Wikipedie:Potřebuji_pomoc>.
 - *Wikipedie : otevřená encyklopedie* [online]. San Francisco (Kalifornie, USA) : Wikimedia Foundation, 2002-, naposledy editována 20. 11. 2010 v 16:33 [cit. 2010-11-20]. Wikipedie:Požadované články. České rozhraní. Dostupné z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Wikipedie:Požadované_články>.
 - *Wikipedie : otevřená encyklopedie* [online]. San Francisco (Kalifornie, USA) : Wikimedia Foundation, 2002-, naposledy editována 18. 7. 2010 v 17:59 [cit. 2010-11-20]. Wikipedie:Pravidlo Wikipedie. České rozhraní. Dostupné z WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Wikipedie:Pravidla>>.
 - *Wikipedie : otevřená encyklopedie* [online]. San Francisco (Kalifornie, USA) : Wikimedia Foundation, 2002-, naposledy editována 20. 11. 2010 v 13:19 [cit. 2010-11-20]. Wikipedie:Rychlé smazání. České rozhraní. Dostupné z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Wikipedie:Rychlé_smazání>.
 - *Wikipedie : otevřená encyklopedie* [online]. San Francisco (Kalifornie, USA) : Wikimedia Foundation, 2002-, naposledy editována 3. 11. 2010 v 00:29 [cit. 2010-11-20]. Wikipedie:Řešení konfliktů. České rozhraní. Dostupné z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Wikipedie:Řešení_konfliktů>.
 - *Wikipedie : otevřená encyklopedie* [online]. San Francisco (Kalifornie, USA) : Wikimedia Foundation, 2002-, naposledy editována 25. 9. 2010 v 18:10 [cit. 2010-11-20]. Wikipedie:Správci. České rozhraní. Dostupné z WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Wikipedie:Správci>>.
 - *Wikipedie : otevřená encyklopedie* [online]. San Francisco (Kalifornie, USA) : Wikimedia Foundation, 2002-, naposledy editována 24. 8. 2010 v 08:51 [cit. 2010-11-20]. Wikipedie:Subpahýl. České rozhraní. Dostupné z WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Wikipedie:Subpahýl>>.
 - *Wikipedie : otevřená encyklopedie* [online]. San Francisco (Kalifornie, USA) : Wikimedia Foundation, 2002-, naposledy editována 2. 9. 2010 v 14:14 [cit. 2010-11-20]. Wikipedie:Údržba. České rozhraní. Dostupné z WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Wikipedie:Údržba>>.
 - *Wikipedie : otevřená encyklopedie* [online]. San Francisco (Kalifornie, USA) : Wikimedia Foundation, 2002-, naposledy editována 7. 2. 2010 v 17:52 [cit. 2010-11-20]. Wikipedie:Vyznamenání. České rozhraní. Dostupné z WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Wikipedie:Vyznamenání>>.
 - *Wikipedie : otevřená encyklopedie* [online]. San Francisco (Kalifornie, USA) : Wikimedia Foundation, 2002-, naposledy editována 18. 10. 2010 v 22:09 [cit. 2010-11-20]. Wikipedie:WikiProjekt. České rozhraní. Dostupné z WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Wikipedie:Wikiprojekt>>.
 - *Wikipedie : otevřená encyklopedie* [online]. San Francisco (Kalifornie, USA) : Wikimedia Foundation, 2002-, naposledy editována 25. 9. 2010 v 21:30 [cit. 2010-11-22]. Wikipedie:Zamčené stránky. České rozhraní. Dostupné z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Wikipedie:Zamčené_stránky>.

-
- *Wikipedie : otevřená encyklopedie* [online]. San Francisco (Kalifornie, USA) : Wikimedia Foundation, 2002- , naposledy editována 25. 5. 2010 v 10:33 [cit. 2010-11-20]. Wikipedie:Žádost o arbitráž. České rozhraní. Dostupné z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Wikipedie:Žádost_o_arbitráž>.
 - WYSIWYG. In *Wikipedie : otevřená encyklopedie* [online]. San Francisco (Kalifornie, USA) : Wikimedia Foundation, 2002- , naposledy editována 30. 8. 2010 v 10:22 [cit. 2010-10-30]. České rozhraní. Dostupné z WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/WYSIWYG>>.